

POLITYCZNY SEKTOR BEZPIECZEŃSTWA

Lech CHOJNOWSKI*

* Wydział Filologiczno-Historyczny, Akademia Pomorska
e-mail: l.chojnowski@apsl.edu.pl

Artykuł wpłynął do redakcji 05.01.2012 r. Zweryfikowaną i poprawioną wersję po recenzjach i korekcie otrzymano w sierpniu 2012 r.

Bezpieczeństwo z natury ma charakter polityczny, jednak nie z niego wynika istota bezpieczeństwa politycznego. Wyodrębnienie tej kategorii bezpieczeństwa jest wynikiem zastosowania metodologii analizy sektorowej bezpieczeństwa, w ramach której wyróżnia się dziedziny - sektory bezpieczeństwa, w których dokonuje się szczegółowych analiz, z zastosowaniem właściwych metod, technik i narzędzi badawczych.

Analiza sektorowa wynika z poszerzonego zakresu znaczeniowego współczesnego bezpieczeństwa, który nadaje mu złożony, wieloaspektowy charakter. Kompleksową analizę bezpieczeństwa można zawrzeć w sześciu sektorach: politycznym, militarnym, ekonomicznym, kulturowo-tożsamościowym, ekologicznym oraz sektorze bezpieczeństwa powszechnego.

Polityczny sektor bezpieczeństwa obejmuje zróżnicowane treści, w zależności od kategorii podmiotów, umiejscowionych na poszczególnych poziomach analizy. Bezpieczeństwo polityczne podmiotu, w ogólnym rozumieniu, to stan pewności przetrwania, suwerennego funkcjonowania oraz rozwoju jego systemu politycznego a wynika ono z braku zagrożeń politycznych lub posiadania zdolności ochrony przed nimi.

Istotnym elementem proponowanej definicji bezpieczeństwa politycznego są zagrożenia polityczne, rozumiane jako zdarzenia, procesy i działania, mogące negatywnie wpływać na przetrwanie, suwerenne funkcjonowanie i rozwój systemu politycznego jednostek politycznych, jednak tylko te, nieuwzględniane w innych sektorach bezpieczeństwa.

Referat przedstawia ogólny pogląd na istotę politycznego sektora bezpieczeństwa i bezpieczeństwa politycznego i może stanowić bazę do bardziej szczegółowej analizy tej dziedziny bezpieczeństwa, z perspektywy poszczególnych kategorii podmiotów, funkcjonujących na różnych poziomach analizy.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo, polityka zagrożenie polityczne, sektory bezpieczeństwa

WSTĘP

Bezpieczeństwo polityczne jako kategoria bezpieczeństwa nie jest szeroko rozpoznane w literaturze przedmiotu. Wprawdzie często wyróżnia się ten „rodzaj bezpieczeństwa”, jednak zazwyczaj autorzy ograniczają się do formułowania ogólnej jego definicji i ewentualnie listy potencjalnych zagrożeń – bez głębszej ich analizy, uzasadnienia i wyjaśnienia. Jest to o tyle dziwne, że polityczny wymiar bezpieczeństwa – obok

militarnego – przez wieki wyznaczał ramy bezpieczeństwa międzynarodowego i narodowego państw. Wydawać by się mogło, że termin jest tak zrozumiały, a jego znaczenie tak oczywiste, że nie ma potrzeby bardziej szczegółowego jego wyjaśnienia. Lecz czy tak jest w rzeczywistości?

1. POLITYCZNO-MILITARNY CHARAKTER BEZPIECZEŃSTWA – UJĘCIE TRADYCYJNE

Wyjaśnienie politycznego charakteru bezpieczeństwa należy rozpocząć od analizy znaczenia tradycyjnego, polityczno-militarnego podejścia do bezpieczeństwa. Już sama konstrukcja terminu „polityczno-militarne” wskazuje na dwa podstawowe komponenty bezpieczeństwa: politykę i siłę militarną. Jakkolwiek pojęcie siła militarna jest zrozumiałe i nie wymaga szczególnej interpretacji, tak polityka może być rozumiana na wieloraki sposób. Aby wyjaśnić jej znaczenie w kontekście bezpieczeństwa polityczno-militarnego, warto przytoczyć definicję polityki sformułowaną przez słynnego dziewiętnastowiecznego teoretyka wojny Carla von Clausewita. W swoim dziele „O wojnie” Clausewitz stwierdza, że polityka „łączy w sobie i uzgadnia wszystkie interesy wewnętrznego kierownictwa (...) jest niczym innym jak po prostu rzecznikiem wszystkich tych interesów w stosunku do innych państw”¹. Więcej światła na istotę polityki i jej związek z bezpieczeństwem i siłą militarną rzuca interpretacja wojny, która zdaniem Clausewita jest „aktem przemocy, mającym na celu zmuszenie przeciwnika do spełnienia naszej woli”². Dalej Clausewitz dodaje, że wojna „wypływa zawsze z danej sytuacji politycznej; wywołują ją tylko pobudki polityczne. Jest ona przeto czynem politycznym”, po czym podsumowuje dobrze znaną sentencją, że wojna „jest nie tylko czynem politycznym, lecz i prawdziwym narzędziem polityki, dalszym ciągiem stosunków politycznych, przeprowadzeniem ich innymi środkami”³.

W ujęciu Clausewita celem polityki jest realizacja interesów państwa, które w tym celu wykorzystuje swoją potęgę, przede wszystkim (w pierwszej kolejności) poprzez stosowanie pozamilitarnych środków polityki, czyli środków dyplomatycznych, a jeśli one są niewystarczające sięga po instrumenty przemocy – wojsko, aby w ten sposób zmusić inne państwo(a) do spełnienia jego woli, wynikającej z realizacji interesów narodowych. W tym ujęciu, użycie siły militarnej stanowi naturalną kontynuację realizacji celów politycznych państwa które, gdy środki dyplomatyczne nie przynoszą pożądanego skutku, zmuszają przemocą inne państwo(a) do podporządkowania się woli silniejszego.

Bliski związek polityki i siły militarnej wynika z faktu, że przez wieki państwa nie posiadały innych skutecznych instrumentów realizacji interesów narodowych w stosunkach międzynarodowych. Ze względu na wysoką samowystarczalność gospodarczą państw, a tym samym niewielkie lub nawet brak międzynarodowych współzależności w dziedzinie gospodarczej, instrumenty ekonomiczne nie odrywały istotniejszej roli w realizacji celów politycznych. Dlatego stosowano głównie środki dyplomatyczne, a gdy one zawodziły, sięgano po wojsko. Stąd też liczne wojny, które zgodnie

¹ C. von Clausewitz, *O wojnie*, Wydawnictwo Test, Lublin 1995, s. 766.

² Tamże, s. 3.

³ Tamże, s. 22-23.

z interpretacją Clausewitza, nie stanowiły niczego innego, jak tylko kontynuację polityki, prowadzonej środkami militarnymi.

Powyższa interpretacja związków polityki i siły militarnej zasadniczo nie pozostaje w sprzeczności ze współczesnym rozumieniem zewnętrznego wymiaru bezpieczeństwa narodowego państw, a jedynie zmianie uległa skłonność państw do wykorzystywania sił zbrojnych w rozwiązywaniu konfliktów międzynarodowych. Wynika to z faktu, że obecnie państwa funkcjonują w warunkach wielopłaszczyznowych współzależności międzynarodowych, ze stosunkowo silnie rozwiniętymi instytucjami międzynarodowymi, co sprawia, że mają w swojej dyspozycji szerszy wachlarz instrumentów skutecznego oddziaływania na innych uczestników stosunków międzynarodowych, niejako spychając na dalszy plan kosztowne i ryzykowne użycie siły militarnej. Nie zmienia to jednak faktu, że w dalszym ciągu siła militarna stanowi ostateczny środek rozwiązywania konfliktów międzynarodowych.

2. POLITYKA A BEZPIECZEŃSTWO – UJĘCIE WSPÓŁCZESNE

Bezpieczeństwo polityczne niemalże intuicyjnie kojarzone jest z polityką i dlatego już na wstępie może powstawać błędna interpretacja tego terminu. Bez wdawania się w szersze wyjaśnienie różnorodnie interpretowanego w literaturze pojęcia „polityka”, opierając się jedynie na jego ogólnym leksykalnym znaczeniu można przyjąć, że w odniesieniu do państwa oznacza ona „działalność władz państwowych, zwłaszcza rządu”⁴, czyli odnosi się do sztuki rządzenia⁵. Biorąc pod uwagę zakres działalności współczesnych państw i rządów, należy założyć, że polityka dotyczy większości dziedzin życia i działalności człowieka, grup społecznych i organizacji, pozostawiając poza swoim zakresem znaczeniowym tylko sfery powszechnie uważane za prywatne i osobiste. Dotyczy więc ekonomii (polityka ekonomiczna), problemów społecznych (polityka społeczna), kultury (polityka kulturalna), ekologii (polityka ekologiczna), rolnictwa (polityka rolna), gospodarki (polityka gospodarcza), bezpieczeństwa (polityka bezpieczeństwa) i wielu innych dziedzin. Tak więc bezpieczeństwo, podobnie jak i inne dziedziny działalności człowieka, z natury ma charakter polityczny, co nie oznacza, że z niego wynika istota bezpieczeństwa politycznego.

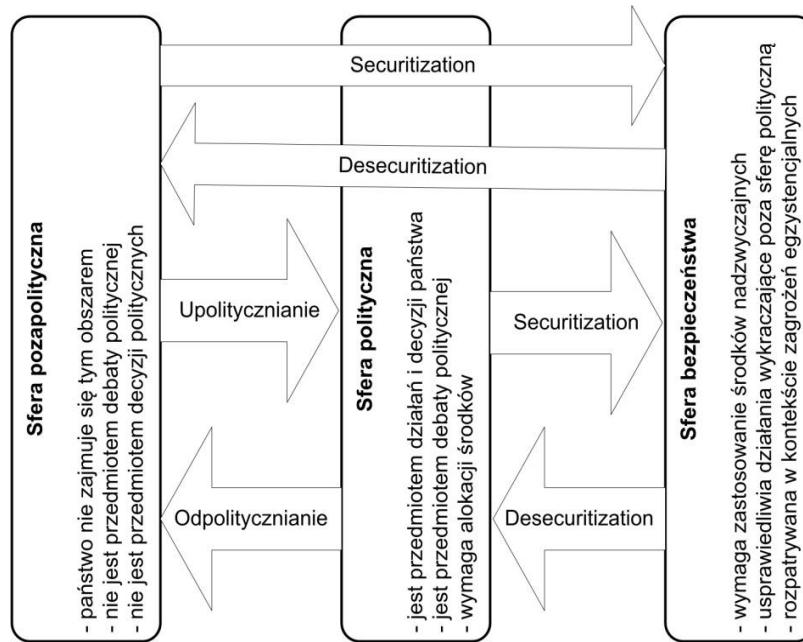
Związek polityki z bezpieczeństwem można przedstawić także w oparciu o koncepcję metodologiczną, kryjącą się pod terminem „securitization”⁶. Zgodnie z tym podejściem, całokształt zagadnień związanych z funkcjonowaniem człowieka można podzielić na trzy sfery: pozapolityczną (prywatną), polityczną (publiczną) i sferę bezpieczeństwa⁷ (rys. 1).

⁴ *Multimedialne słowniki języka polskiego PWN [CD-ROM]*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009, hasło: polityka.

⁵ Inne, szersze znaczenie terminu „polityka” odnosi się do działalności publicznej. W tym ujęciu politykę łączy się z życiem i działalnością publiczną. Trzecie znaczenie pojęcia „polityka” dotyczy podziału władzy i zasobów, który ma miejsce na wszystkich poziomach życia społecznego, za: A. Heywood, *Teoria polityki. Wprowadzenie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009, s. 60.

⁶ Autor nie znalazł stosownego polskiego odpowiednika wyrażenia „securitization”, dlatego pozostaje przy jego oryginalnym angielskim brzmieniu.

⁷ Por. B. Buzan, O. Waever, Jaap de Wilde, *Security A New Framework For Analysis*, Lynne Rienner Publishers, Boulder, London 1998, s. 23-26.

Rys. 1. Proces „securitization”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: B. Buzan, O. Woever, Jaap de Wilde, Security A New Framework For Analysis, Lynne Rienner Publishers, Boulder, London, s. 23-26. Por. L. Chojnowski, Wybrane zagadnienia ewolucji bezpieczeństwa, [w:] „Przedsiębiorczość i Zarządzanie” 2009 t. X, zeszyt 6 Bezpieczeństwo i zarządzanie kryzysowe – aktualne wyzwania, Współczesne aspekty bezpieczeństwa i zarządzania kryzysowego, Społeczna Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania, Łódź 2009, s. 28

Sfera pozapolityczna oznacza obszary działalności człowieka pozostające poza polityką jako osobiste i prywatne. Sprawy z tego zakresu nie są upubliczniane, czyli nie są tematem debaty publicznej. Nie są także upolityczniane, czyli nie są przedmiotem decyzji i działań państwa. Jest to sfera wolności wyboru i odpowiedzialności jednostki za własne, prywatne sprawy. Sfera ta dotyczy problemów, z którymi jednostki radzą sobie same i biorą za nie osobistą odpowiedzialność. W sferze prywatnej realizowane są interesy prywatne, a nie większości społeczeństwa. W państwach demokratycznych w sferze tej mieści się życie rodzinne, domowe, towarzyskie, kulturalne, artystyczne, religijne, a także inne.

Sfera polityczna dotyczy zagadnień ze sfery publicznej. Poddawane są one debacie publicznej i są przedmiotem działalności i decyzji politycznych, zwłaszcza rządu. Utożsamiane są ze sprawami publicznymi, a za ich realizację odpowiedzialny jest rząd i inne powołane w tym celu instytucje państwa.

Sfera bezpieczeństwa odnosi się do zagadnień związanych z najważniejszymi wartościami podmiotu, które dotyczą fundamentów jego egzystencji i rozwoju. Zagrożenia tych wartości uważane są za zagrożenia egzystencjalne i w związku z tym legitymizują użycie w ich ochronie i obronie środków nadzwyczajnych, czyli działań wykraczających poza zwykłe procedury polityczne. Użycie środków nadzwyczajnych może wiązać się z utratą lub pomniejszeniem innych wartości (przynajmniej czasową) i może obejmować wykorzystanie środków przemocy, w tym siły militarnej.

Treści poszczególnych sfer są zróżnicowane w zależności od ideologii państwa, nie są niezmiennie i w zależności od uwarunkowań mogą ulegać przesunięciom do innych obszarów. Odbywa się to w formie procesów: upolitycznienia i odpolitycznienia oraz „securitization” i „desecuritization”. Katalog wartości chronionych (inaczej wartości bezpieczeństwa) tworzony jest w drodze kwalifikowania – securitization – najważniejszych wartości podmiotu, których gotowy jest chronić i bronić nawet z użyciem środków nadzwyczajnych i z poświęceniem innych wartości. Właśnie gotowość poświęcenia innych istotnych wartości podmiotu oraz legitymizacja użycia środków nadzwyczajnych, w tym siły militarnej, są rzeczywistym wyróżnikiem wartości bezpieczeństwa spośród szerokiego spektrum innych wartości. Zagrożenia wartości bezpieczeństwa zaszerzowanych do sfery bezpieczeństwa określa się mianem zagrożeń egzystencjalnych, ponieważ dotyczą egzystencji podmiotu.

Wartości bezpieczeństwa są zazwyczaj identyfikowane w sferze publicznej, a następnie są „podnoszone” do kategorii wartości bezpieczeństwa. Jednak nie można wykluczyć ich wyodrębnienia bezpośrednio ze sfery prywatnej (np. w Iranie, po rewolucji islamskiej, religia została nie tylko upolityczniona, lecz stała się wartością bezpieczeństwa, jako rezultat przyjęcia przez Iran formy państwa wyznaniowego). W określonych uwarunkowaniach proces „securitization” może zostać odwrócony – w formie „desecuritization”. Ma to miejsce wówczas, gdy określona wartość wcześniej traktowana była jako wartość bezpieczeństwa, lecz później z pewnych względów staje się zagadnieniem jedynie politycznym, a nawet osobistym.

Linia podziału na sprawy prywatne, publiczne (upolitycznione) i bezpieczeństwa jest zróżnicowana w zależności od wyznawanej koncepcji państwa – od teorii liberalnych, zakładających szeroki obszar wolności jednostki i swobody realizacji interesów prywatnych, do najbardziej skrajnych w systemach totalitarnych, w który sfera prywatna praktycznie nie istnieje. Zróżnicowanie to odzwierciedlone jest także w praktyce – w ramach różnych systemów politycznych państw.

Współczesne, szerokie interpretowanie bezpieczeństwa może prowadzić do traktowania niemalże każdej trudności, czy negatywnego zjawiska jako problemu z zakresu bezpieczeństwa. Identyfikacja i precyzyjne zdefiniowanie w ramach procesu „securitization” zagrożeń egzystencjalnych, powinno pozwolić na wydzielenie ich z licznej grupy zdarzeń i zjawisk niekorzystnych, często błędnie kwalifikowanych do zakresu bezpieczeństwa.

Zagrożenia egzystencjalne odnoszące się do wartości bezpieczeństwa podmiotu, określane są w poszczególnych sektorach bezpieczeństwa i mają zróżnicowany charakter w zależności od kategorii podmiotów, umiejscowionych na poszczególnych poziomach analizy: systemie międzynarodowym, podsystemie międzynarodowym, poziomie jednostki (głównie państwo, lecz także inne podmioty), subjednostki (grupy społeczne i organizacje w państwie) i jednostki ludzkiej oraz jej charakteru i indywidualnych preferencji⁸.

⁸ Szerzej na temat poziomów analizy bezpieczeństwa, L. Chojnowski, *Poziomy analizy bezpieczeństwa*, [w:] *Współczesne bezpieczeństwo. Perspektywa teoretyczno-metodologiczna*, pod red. S. Jaczyński, M. Kubiak, M. Minkina, Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, Siedlce 2011, s. 35-50.

Dotychczasowe wyjaśnienia uzasadniają polityczny charakter bezpieczeństwa, jednak nie on stanowi istotę bezpieczeństwa politycznego. Wynika ona z metodologii analizy sektorowej bezpieczeństwa.

3. BEZPIECZEŃSTWO POLITYCZNE JAKO SEKTOR BEZPIECZEŃSTWA

Współczesne szerokie pojmowanie bezpieczeństwa sprawia, że wartości bezpieczeństwa odnoszą się do różnych dziedzin życia i wykraczają poza ramy polityczno-militarne. Poszerzony zakres znaczeniowy współczesnego bezpieczeństwa nadaje mu złożony i wieloaspektowy charakter. Skuteczne podejmowanie i rozwiązywanie problemów bezpieczeństwa wymaga ich deagregacji na sektory analizy, które umożliwiają redukcję liczby zmiennych, a tym samym ułatwiają ich analizę i zrozumienie, a przede wszystkim wypracowanie stosownych koncepcji bezpieczeństwa⁹. Ponadto umożliwiają wykorzystanie dorobku innych, pozapolityczno-militarnych dziedzin oraz zastosowanie charakterystycznych dla nich specjalistycznych metod, technik i narzędzi badawczych.

Kompleksową analizę bezpieczeństwa można zawrzeć w sześciu sektorach bezpieczeństwa: politycznym, militarnym, ekonomicznym, kulturowo-tożsamościowym, ekologicznym oraz sektorze bezpieczeństwa powszechnego. Zakres znaczeniowy poszczególnych sektorów zależy od poziomu analizy i kategorii podmiotu bezpieczeństwa, z perspektywy którego analiza jest prowadzona.

Sektory analizy bezpieczeństwa w praktyce dość powszechnie określane są rodzajami bezpieczeństwa, co nie powinno oznaczać, że należy rozpatrywać je z osobna. Ciągłe chodzi o to samo bezpieczeństwo podmiotu, jedynie postrzegane przez pryzmat różnych dziedzin odgrywających istotną rolę w jego zapewnieniu.

Problemy bezpieczeństwa podejmowane w ramach poszczególnych sektorów nie mają charakteru niezależnych – bez powiązań z innymi sektorami – co oznacza, że analiza bezpieczeństwa w ramach poszczególnych sektorów powinna kończyć się syntezą jej wyników. Agregacja wyników umożliwia wypracowanie spójnej koncepcji bezpieczeństwa podmiotu, uwzględniającej uwarunkowania poszczególnych sektorów i relacje międzysektorowe, wykorzystującej pełne spektrum instrumentów, którymi dysponuje podmiot (w ramach poszczególnych sektorów).

Wyodrębnienie sektorów analizy bezpieczeństwa ma swoje praktyczne uzasadnienie, gdyż umożliwia opracowanie „siatki bezpieczeństwa”¹⁰, mającej na celu wskazanie podmiotów (wiodących i współpracujących), predysponowanych do rozwiązywania konkretnych problemów bezpieczeństwa.

Wyodrębnienie, obok sektora politycznego, innych sektorów analizy bezpieczeństwa nie oznacza, że nie mają one charakteru politycznego, wręcz przeciwnie. Zgodnie z wcześniejszym wyjaśnieniem stanowią one fundamentalne dziedziny z natury politycznej działalności państwa i rządu. Biorąc powyższe pod uwagę można by zmodyfikować nazwy poszczególnych sektorów bezpieczeństwa, dodając przymiotnik polityczny, np. sektor polityczno-militarny, polityczno-ekonomiczny itd.¹¹

⁹ Por. B. Buzan, O. Waeber, Jaap de Wilde, *Security A New Framework ...*, op. cit., s. 7-8.

¹⁰ „(...) zestawienie potencjalnych zagrożeń ze wskazaniem podmiotu wiodącego przy ich usuwaniu oraz podmiotów współpracujących” za: Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 roku o zarządzaniu kryzysowym, art. 3 pkt. 8.

¹¹ Por. B. Buzan, O. Waeber, Jaap de Wilde, *Security A New Framework ...*, op. cit., s. 141.

4. POLITYCZNY SEKTOR ANALIZY BEZPIECZEŃSTWA. BEZPIECZEŃSTWO POLITYCZNE

Polityczny sektor bezpieczeństwa i bezpieczeństwo polityczne odnoszą się do suwerenności, ideologii i organizacyjnej stabilności podmiotów – jednostek politycznych, funkcjonujących na wszystkich poziomach analizy¹². Bezpieczeństwo polityczne dotyczy więc zarówno systemu międzynarodowego (ujęcie globalne), podsystemów międzynarodowych (ujęcie regionalne), państw i innych podmiotów – jednostek politycznych funkcjonujących na tym poziomie analizy, jak i grup społecznych i organizacji funkcjonujących w państwach, a także jednostki ludzkiej. Jest to ważne i konieczne rozróżnienie, gdyż treści bezpieczeństwa politycznego są zróżnicowane w zależności od kategorii podmiotu i poziomu, na którym on funkcjonuje. Bowiem inny jest charakter szans, wyzwań i zagrożeń bezpieczeństwa politycznego dla jednostki ludzkiej, inny dla państwa, a jeszcze inny dla podsystemu i systemu międzynarodowego. Różnice wynikają przede wszystkim ze zróżnicowania wartości chronionych poszczególnych kategorii podmiotów.

Dominującymi organizacjami politycznymi we współczesnym świecie są państwa i to one stanowią główny podmiot analizy politycznego sektora bezpieczeństwa. Należy jednak pamiętać o innych jednostkach politycznych funkcjonujących na poziomie państwa, takich jak:

- wyłaniające się „superpaństwa” (traktowana w ten sposób może być Unia Europejska);
- zorganizowane grupy tożsamościowe, które nie mają formy państwa, ale posiadają silne instytucje;
- transnarodowe ruchy społeczne potrafiące mobilizować lojalność swoich zwolenników (np. organizacje religijne: Kościół Katolicki w przeszłości i Islam obecnie) i zwykle mające silne wsparcie ze strony państwa lub państw (np. komunizm ze strony Związku Radzieckiego)¹³.

Definicje bezpieczeństwa politycznego koncentrują się przede wszystkim na państwie i politycznym wymiarze bezpieczeństwa narodowego. J. Czaputowicz stwierdza, że bezpieczeństwo polityczne dotyczy „zagrożeń dla stabilności społecznej państw i rządów, czyli suwerenności wewnętrznej, związanej z rzeczywistą kontrolą określonego terytorium przez legalne władze państwa”¹⁴. I. Pawlikowska definiuje bezpieczeństwo polityczne jako „stan pewności przetrwania i rozwoju systemu politycznego danego państwa bądź grupy państw” oraz dodaje, powołując się na J. Kukułkę, że definicja jest często rozszerzana również o pewność przetrwania i rozwoju ideologii uzasadniającej formę rządów (w ramach oddzielnej płaszczyzny: bezpieczeństwa ideologicznego)¹⁵.

¹² B. Buzan, O. Waever, Jaap de Wilde, *Security A New Framework ...*, op. cit., s. 21.

¹³ Tamże.

¹⁴ J. Czaputowicz, *Bezpieczeństwo w teoriach stosunków międzynarodowych*, [w:] *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Teoria i praktyka*, pod red. K. Żukrowska, M. Grącik, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, 2006, s. 74.

¹⁵ I. Pawlikowska, *Bezpieczeństwo jako cel polityki zagranicznej państwa*, [w:] *Wstęp do polityki zagranicznej państwa*, pod red. R. Zięba, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2005, s. 62.

Zdaniem B. Balcerowicza, wymiar narodowy bezpieczeństwa politycznego obejmuje „kompleks problemów związanych ze stabilnością państwa i jego ustroju, w którym mieszczą się m.in. efektywność struktur państwa, jakość systemu politycznego itd.”¹⁶ Z kolei R. Olszewski, opisując bezpieczeństwo polityczne, wskazuje na szeroki zakres wartości chronionych państwa, wymieniając między innymi: suwerenność, integralność terytorialną, zdolność prawną-międzynarodową państwa, porządek konstytucyjny (prawny), jakość władzy i dyplomacji, legitymizacja władzy, prawa człowieka, samorządność społeczną, zgodność interesów jednostek, grup społecznych i państwa¹⁷.

Uogólniając przytoczone definicje można przyjąć, że bezpieczeństwo polityczne państwa to stan pewności przetrwania, skutecznego i stabilnego funkcjonowania i rozwoju systemu politycznego państwa oraz jego suwerenności państwa. Taki stan może wynikać z braku zagrożeń politycznych lub posiadania zdolności przeciwstawienia się tego typu zagrożeniom.

Bezpieczeństwo polityczne definiowane jest także w wymiarze międzynarodowym. Według B. Balcerowicza, wymiar międzynarodowy bezpieczeństwa politycznego obejmuje problemy związane z funkcjonowaniem systemu międzynarodowego, takie jak: stan stabilności systemu (systemów), liczba i efektywność organizacji międzynarodowych, sposoby rozstrzygania sporów, zagrożenia ładu międzynarodowego¹⁸. Natomiast M. Pietraś uważa, że ujęcie międzynarodowe politycznego wymiaru bezpieczeństwa dotyczy przede wszystkim struktur stabilizujących ład międzynarodowy, do których należą mechanizmy pokojowego rozstrzygania sporów oraz proces instytucjonalizacji współpracy w różnych dziedzinach¹⁹.

Międzynarodowy wymiar bezpieczeństwa politycznego związany jest z funkcjonowaniem systemu i podsystemów międzynarodowych. Ich kształt, określany mianem ładu lub porządku międzynarodowego, ulega ewolucji, a także radykalnym przeobrażeniom. Jakkolwiek ewolucja ładu międzynarodowego wydaje się czymś naturalnym, tak radykalne zmiany układu sił pomiędzy państwami, zwłaszcza najsilniejszymi (mocarstwami), zazwyczaj są wynikiem konfliktów międzynarodowych na dużą skalę. Dlatego bezpieczeństwo polityczne systemu międzynarodowego dotyczy przetrwania i rozwoju określonego ładu międzynarodowego i utożsamiane jest z jego stabilizacją, oznaczającą trwałość i równowagę procesów zachodzącym w systemie międzynarodowym (podsystemach międzynarodowych).

Próba sformułowania uniwersalnej definicji bezpieczeństwa politycznego, odnoszącej się do szerokiej gamy różnorodnych jednostek politycznych, funkcjonujących na poszczególnych poziomach analizy bezpieczeństwa jest niezmiernie trudnym zadaniem i musi mieć z natury ogólny charakter. Biorąc powyższe pod uwagę, można wstępnie przyjąć, że bezpieczeństwo polityczne podmiotu to stan pewności przetrwania, suwerennego funkcjonowania i rozwoju jego systemu politycznego, który wynika z braku zagrożeń politycznych lub posiadania zdolności ochrony przed nimi.

¹⁶ B. Balcerowicz, *Bezpieczeństwo polityczne Rzeczypospolitej Polskiej*, Akademia Obrony Narodowej, Wydział Strategiczno-obronny, Warszawa 2004, s. 15.

¹⁷ R. Olszewski, *Bezpieczeństwo współczesnego świata*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2005, s. 83.

¹⁸ B. Balcerowicz, *Bezpieczeństwo polityczne Rzeczypospolitej Polskiej...*, op. cit., s. 15.

¹⁹ M. Pietraś, *Bezpieczeństwo ekologiczne w Europie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 1996, s. 23.

Istotnym elementem proponowanej definicji bezpieczeństwa politycznego jest termin „zagrożenia polityczne”, który wymaga bardziej szczegółowego wyjaśnienia. Dotyczy to zwłaszcza sposobu wyodrębnienia zagrożeń politycznych z szerokiego wachlarza zjawisk, procesów i działań, mogących negatywnie wpływać na przetrwanie, suwerenne funkcjonowanie i rozwój systemu politycznego jednostek politycznych.

5. ISTOTA ZAGROŻEŃ BEZPIECZEŃSTWA POLITYCZNEGO. ZAGROŻENIA POLITYCZNE

Podstawowe wartości chronione bezpieczeństwa politycznego: suwerenność, ideologia, w oparciu o którą funkcjonują jednostki polityczne oraz ich stabilność organizacyjna mogą być zagrożone nie tylko w wyniku zastosowania instrumentów politycznych, lecz także środków militarnych, ekonomicznych oraz narzędzi charakterystycznych dla sektora kulturowo-tożsamościowego i ekologicznego. Zagrożenia bezpieczeństwa politycznego mogą mieć swoje źródła również w sektorze bezpieczeństwa powszechnego. Jednak nie wszystkie wymienione kategorie (źródła) zagrożeń wartości chronionych bezpieczeństwa politycznego stanowią przedmiot analizy sektora bezpieczeństwa politycznego – są one przedmiotem troski także innych sektorów bezpieczeństwa. W sektorze politycznym analizuje się jedynie zagrożenia „czysto” polityczne oraz skutki polityczne zagrożeń generowanych w innych sektorach, pozostawiając ich główną analizę tymże sektorom.

Oznacza to, że sektor polityczny dotyczy zagrożeń suwerenności, ideologii i organizacyjnej stabilności podmiotu – jednostki politycznej z punktu widzenia zagrożeń niemilitarnych i tylko tych nieuwzględnianych w innych sektorach analizy bezpieczeństwa, czyli zagrożeń politycznych²⁰. Można to zapisać następującym wzorem:

$$Z_p = Z_s - (Z_m + Z_e + Z_k + Z_s + Z_{bp}) \quad (1)$$

gdzie:

- Z_p – zagrożenia polityczne,
- Z_s – zagrożenia suwerenności, ideologii politycznej i stabilności podmiotu,
- Z_m – zagrożenia militarne,
- Z_e – zagrożenia ekonomiczne,
- Z_k – zagrożenia kulturowo-tożsamościowe,
- Z_s – zagrożenia ekologiczne (środowiskowe),
- Z_{bp} – zagrożenia bezpieczeństwa powszechnego.

Tak rozumiane zagrożenia polityczne bezpieczeństwa najogólniej odnoszą się do:

- kwestionowania i podważania wewnętrznej legitymizacji jednostki politycznej, czyli jej prawa do sprawowania władzy w imieniu innych (tego typu działania mogą mieć podłoże nie tylko polityczne, lecz także ekonomiczne, kulturowo-tożsamościowe, społeczne i inne);
- zewnętrznego braku uznania jednostki politycznej jako podmiotu prawa międzynarodowego przez innych uczestników stosunków międzynarodowych, czyli jej zewnętrzna legitymizacja²¹.

²⁰ Por. B. Buzan, O. Waever, Jaap de Wilde, *Security A New Framework ...*, op. cit., s. 142.

²¹ Tamże, s. 144.

6. CHARAKTER POLITYCZNYCH ZAGROŻEŃ BEZPIECZEŃSTWA

Podobnie jak w przypadku definicji bezpieczeństwa politycznego, również w kwestii zagrożeń politycznych większość definicji odnosi się do państwa. Zagrożenia polityczne bezpieczeństwa państwa można zdefiniować jako „stan, w którym nasilają się działania zorganizowanych grup społecznych (politycznych), uniemożliwiające wypełnienie przez państwo jego głównych funkcji, a przez to osłabiające lub niweczące działania organów lub instytucji realizujących cele i interesy narodowe”²². Podobnie zagrożenia polityczne definiuje R. Olszewski, który określa je jako „(...) nasilenie działań zorganizowanych sił społecznych (politycznych), zarówno zewnętrznych, jak i wewnętrznych, uniemożliwiających wypełnienie przez państwo (koalicję) jego głównych funkcji, a przez to uniemożliwiające istnienie mechanizmów realizujących jego interes państwowy”²³. Tego typu sytuacje mogą powstać w wyniku „planowych i zorganizowanych manipulacji lub opóźnionych i zaniechanych działań, które prowadzą do obalenia legalnych władz, naruszenia racji stanu, interesów narodowych i praworządności czy podważenia pozycji międzynarodowej państwa”²⁴.

Zagrożenia polityczne bezpieczeństwa państwa ukierunkowane są na polityczne wartości chronione państwa: suwerenność i system polityczny – jego wartości, strukturę oraz normy i zasady funkcjonowania. Biorąc pod uwagę tak określone polityczne wartości chronione państwa i przyjmując za podstawę ogólne pojmowanie terminu „zagrożenie bezpieczeństwa”, jako „coś” lub „ktoś” powodujący całkowitą lub częściową utratę naczelnych wartości podmiotu, można założyć, że zagrożenia polityczne bezpieczeństwa państwa to zdarzenia, procesy oraz polityczne działania podmiotów państwowych i niepaństwowych, zewnętrznych i wewnętrznych, zamierzonych i przypadkowych, prowadzących do całkowitej lub częściowej utraty lub ograniczenia suwerenności państwa i/lub podważających jego system polityczny: wartości, strukturę i zasady funkcjonowania.

Zagrożenia polityczne w ujęciu międzynarodowym dotyczą destabilizacji ładu międzynarodowego. Ich źródłem mogą być różne czynniki, nie tylko polityczne, lecz także ekonomiczne, militarne, kulturowe, a nawet ekologiczne. Jednak zgodnie z przyjętą metodologią sektorowej analizy bezpieczeństwa, w sektorze politycznym analizie poddawane są jedynie polityczne czynniki destabilizujące oraz skutki polityczne innych pozapolitycznych zagrożeń.

Zagrożenia polityczne systemu międzynarodowego ukierunkowane są na mechanizmy regulujące międzynarodowe stosunki polityczne, które jednocześnie ograniczają swobodę działania uczestników stosunków międzynarodowych, zwłaszcza szkodliwych dla innych podmiotów. Służą temu instytucje i reżimy międzynarodowe, a także wewnętrzne mechanizmy społeczeństw i państw demokratycznych, które ograniczają potencjalne „bojownicze” nastawienie rządów państw.

²² *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2009, s. 163.

²³ R. Olszewski, *Bezpieczeństwo współczesnego świata ...*, op. cit., s. 81-82.

²⁴ *Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku. Wyzwania i strategie*, pod red. R. Jakubczak, J. Flis Bellona, Warszawa 2006, s. 110.

Zagrożenia polityczne systemu międzynarodowego mogą być rezultatem zamierzonych działań uczestników stosunków międzynarodowych destabilizujących ład międzynarodowy, wynikających z:

- dążeń wielkich mocarstw do powiększania stref wpływów, wykorzystujących swoją potęgę do podporządkowywania sobie państw słabszych, a tym samym naruszających ich suwerenność;
- konfliktów mocarstw o światową i/lub regionalną hegemonię, które mogą doprowadzić do istotnej zmiany ładu światowego w wymiarze regionalnym i globalnym;
- kwestionowania przez państwa istniejącego układu granic państwowych i dążenia do ich rewizji, z pogwałceniem obowiązujących w tym zakresie regulacji międzynarodowych;
- nieprzestrzegania uzgodnionych i ustanowionych instytucji i reżimów międzynarodowych, w szczególności prawa międzynarodowego;
- bojkotowania i/lub przeciwstawiania się ustanawianiu nowych instytucji i organizacji regulujących stosunki międzynarodowe, zwłaszcza sprzyjających pokojowemu współistnieniu i rozwojowi państw;
- braku gotowości do współpracy międzynarodowej mającej na celu stabilizowanie ładu systemu międzynarodowego, poprzez zapobieganie i pokojowe rozwiązywanie sporów i konfliktów międzynarodowych;
- nieprzestrzegania przez państwa zasad pokojowego współistnienia, polegających na wzajemnym poszanowaniu integralności terytorialnej i suwerenności, wzajemnej nieagresji, wzajemnej nieinterwencji w sprawy wewnętrzne, równości i wzajemnej korzyści²⁵;
- rozwijania i/lub wspierania terroryzmu międzynarodowego, z wykorzystaniem zróżnicowania kulturowego i stymulowanie fundamentalizmu, zwłaszcza religijnego;
- podsycania i rozwijania agresywnych ideologii i ruchów politycznych, odwołujących się do agresywnego nacjonalizmu, rasizmu, ksenofobii, szowinizmu, antysemityzmu i innych form nietolerancji, które prowadzą do głębokich podziałów ideologiczno-politycznych;
- różnic na tle polityczno-ideologicznym, stanowiącym podstawy ustrojowe państw, które same w sobie mogą generować sytuacje konfliktowe.

Zagrożenia polityczne ładu systemu międzynarodowego mogą wynikać także z negatywnych konsekwencji trendów rozwojowych systemu międzynarodowego, przy braku woli, determinacji i solidarności międzynarodowej w ich rozwiązywaniu

PODSUMOWANIE

Mimo iż bezpieczeństwo ma charakter polityczny, jednak nie z niego wynika istota bezpieczeństwa politycznego. Wyodrębnienie tej kategorii bezpieczeństwa jest wynikiem zastosowania metodologii analizy sektorowej bezpieczeństwa, w ramach któ-

²⁵ Zob. *Leksykon współczesnych międzynarodowych stosunków politycznych ...*, op. cit., s. 274.

rej wyróżnia się dziedziny bezpieczeństwa, w których dokonuje się szczegółowych analiz, z zastosowaniem właściwych metod, technik i narzędzi badawczych.

Polityczny sektor bezpieczeństwa należy do tradycyjnych obszarów bezpieczeństwa i obejmuje zróżnicowane treści, w zależności od kategorii podmiotów, umiejscowionych na poszczególnych poziomach analizy bezpieczeństwa. Głównym podmiotem bezpieczeństwa politycznego, podobnie jak w innych sektorach, jest państwo i właśnie przede wszystkim z jego perspektywy państwa jest ono opisywane.

Autor ma nadzieję, że niniejsze opracowanie daje ogólny pogląd na polityczny sektor bezpieczeństwa i bezpieczeństwo polityczne, jednak zdaje sobie sprawę z potrzeby bardziej szczegółowej interpretacji tej dziedziny bezpieczeństwa. Wymaga ona dalszych analiz, jednak już z perspektywy poszczególnych kategorii podmiotów, funkcjonujących na poszczególnych poziomach analizy.

LITERATURA

1. Balcerowicz B., *Bezpieczeństwo polityczne Rzeczypospolitej Polskiej*, Akademia Obrony Narodowej, Wydział Strategiczno-Obronny, Warszawa 2004.
2. *Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku. Wyzwania i strategie*, pod red. Jakubczak R., Flis J., Bellona, Warszawa 2006.
3. *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Teoria i praktyka*, pod red. Żukrowska K., Grącik M., Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2006.
4. *Bezpieczeństwo i zarządzanie kryzysowe – aktualne wyzwania, Współczesne aspekty bezpieczeństwa i zarządzania kryzysowego*, [w:] „Przedsiębiorczość i Zarządzanie”, Tom X, Zeszyt 6, 2009, Społeczna Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania, Łódź 2009.
5. Buzan B., Waever O., Jaap de Wilde, *Security A New Framework For Analysis*, Lynne Rienner Publisher, Boulder, London 1998.
6. Clausewitz C., *O wojnie*, Wydawnictwo Test, Lublin 1995.
7. Heywood A., *Teoria polityki. Wprowadzenie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009.
8. *Leksykon współczesnych międzynarodowych stosunków politycznych*, pod red. Mojsiewicz C., ATLA 2, Wrocław 2000.
9. Pietraś M., *Bezpieczeństwo ekologiczne w Europie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 1996.
10. Olszewski R., *Bezpieczeństwo współczesnego świata*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2005.
11. *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2009.
12. Terriff T., Croft S., James L., Morgan P., *Security Studies Today*, Polity Press, Cambridge, UK, Malden, USA 2006.

13. *Współczesne bezpieczeństwo. Perspektywa teoretyczno-metodologiczna*, pod red. Jaczyński S., Kubiak M., Minkina M., Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, Siedlce 2011.
14. *Wstęp do polityki zagranicznej państwa*, pod red. Zięba R., Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2005.

POLITICAL SECTOR OF SECURITY

Summary

Security is of political nature; however, it does not stand for the essence of political security. This security category is a result of the application of the sector security analysis methodology. According to the methodology, all security-related issues are divided into sectors where detailed analyses are conducted with the application of specialized research methods, techniques and means.

The use of sector methodology is a consequence of widening the meaning of contemporary security that makes it complex and multidimensional. A comprehensive security analysis can be confined to six sectors: political, military, economic, ecological, societal and common security.

The contents of the political security sector are varied and hinged upon the level of analysis and the security subject type the analysis is conducted for. Generally, the political security of political units means the state of the certainty of existence, sovereign functioning and development of its political system. It is achieved as a result of lack of political threats or possession of appropriate capability to protect against them.

Crucial to understanding political security are political threats, which are occurrences, processes and activities that can harm the existence, sovereign functioning and development of a political unit's political system, but only those not included in other security sectors.

The article provides a general overview of the political security sector and political security, and can be a starting point for further detailed analysis conducted from the perspective of specific subject categories placed on varied levels of analysis.

Keywords: *security, politics, threats, political threats, security sectors*